

Intensivt hat och gedigen kärlek: Den intrikata Internetbombningen

Marissa Ernlund, Karlstad University

bomb (franska bombe, av italienska bomba, ytterst av medeltidslat. bo'mbus, grekiska bo'mbos 'muller', 'surr'), behållare innehållande sprängmedel, använd som projektil. En bomb var ursprungligen en krutfylld järnkula med tändrör som sköts med mörsare eller haubits. Vid skottlossningen tände man både pjäsens krutladdning och bombens tändrör. Detta kallades att 'skjuta med två eldar'. (Grenander 2016)

Explosivt, kraftfullt, söndersplittrande och kaotiskt, alla är ord som beskriver konsekvenserna av att bomba, med symbolisk referens till att kriga, slåss och bekämpa. Förr i tiden utövades krig på fysiska slagfält. Idag ventilerar individer åsikter och känslor genom att bomba online.

I det här sammanhanget låter det riktigt gulligt med Postens gamla devis "ett brev betyder så mycket". Jämför nämligen det uttrycket med vad som uttrycks i bloggtribunen.¹ De flesta av oss förknippar bombning med krig och därför naturligt nog blir mailbombning något som de flesta av oss helt klart undanber sig. Men nu är tydligen en av våra – vågar jag påstå – folkkära lokalpolitiker utsatt just för det här med att det skickas en hel massa mail till honom och skulle jag gissa är jag närmast övertygad om att merparten av breven har inget av kärlekskaraktär över sig. Snarare tvärtom. (Martinger 2011)

Ovanstående citats ironisering över mailbombningens påfrestning för dess mottagare synliggör inte bara avsändarens retfulla

blixtnedslag när intentionen med mailbombningen verbaliseras, att uttrycka politikerförakt, utan likväl dennes ack så intensiva känslouttryckningar. Mailbombningen förväntas förorsaka negativa upplevelser och obehag hos dess otursförföljda mottagare. Att få mail är, som sagt, inte alltid angenämt. De kan väcka och sprida glädje, men de kan, som det också finns många belägg för, bidra till oro och stress. Likaså, framförallt om man är en offentlig person, till ett tveklöst merarbete av en omfattande karaktär. Som offentlig person har man dessutom, vilket Martinger också är noggrann med att framföra: "... en serviceskyldighet, att inom det snaraste svara på allmänhetens alla förfrågningar" och han fortsätter sin utsaga med en underförstådd ironi riktad gentemot den ännu ack så intet ont anande lokalpolitikern: "... vad jag kan förstå är du ... ett rent föredöme i detta avseende. Men glöm ändå inte att vila emellanåt för det är Du helt klart förtjänt av" (Martinger 2011). De starka känslor som finns hos denna mailavsändare – vem det nu än kan vara, i citatet ovan, (låt oss inte spekulera) – som sätts i omlopp av att sända hundratals eller tusentals mail, inom en kort tidsrymd, synliggör även den sociala komplexiteten med livet i vårt digitala tidevarv. Oavsett om man är den skadeglada, bombastiskt lagda avsändaren eller dess plågade motpart.

Genom sociala medier, som Facebook och Twitter, möjliggörs för individer att yttra åsikter, uppfattningar och synpunkter som andra som också befinner sig i digitala forum som dessa inte alltid vill ta del av. Mestadels avspeglar uppfattningarna också avsändarnas obehagliga tankar och känslor (IT-kommissionen et al. 1998, 82), i både tal och handling. Jag ser sociala medier som en del av webb 2.0-teknologin. Hur sociala medier definieras varierar, som Klang (2011) påpekar, inte bara inter-individuellt utan även kontextuellt. Dock kan sociala medier förstås både som teknologiska verktyg och som sociala fenomen. Hur sociala medier används och upplevs är viktigt. Klang (2011) menar att: "Sociala medier betecknar aktiviteter som kombinerar teknologi, social interaktion och användargenererat innehåll" (Klang 2011, 50). Enligt Nyberg och

Wiberg (2015) bidrar sociala medier med olika sätt för individer att, med varandra, föra dialoger, höras, bli hörda och mötas upp (Nyberg & Wiberg 2015, 3). Onlinemässig kommunikation präglas dock av både en ljus och en mörk aspekt, två sidor av samma mynt. Suler (2004) understryker att individers beteende, i ord och handlingar, ofta påverkas av huruvida de befinner sig online eller offline. En del individer säger och gör sådant online som de inte skulle kunna tänka sig i sina interaktioner offline – 'in real life' (IRL). De blir mer avslappnade i sitt språk, mindre socialt hämmade och uttrycker sig mer öppet. En term som myntats för detta mänskliga beteende är "the online disinhibition effect" (Suler 2004, 321).

När individer uppvisar sin vänlighet och välvilja online manifesterar de ett benigt beteende (Suler 2004, 321). Då tvekar de inte, på samma sätt som vissa gör IRL, att protestera gentemot orättvisor kopplade till utsatthet. Likaså att, för den delen, uttrycka sitt stöd till den eller dem som är utsatta för ett aggressivt beteende (Lapidot-Lefler & Barak 2015, 2). Tyvärr finns även den toxiska varianten, som sprider sig likt cancer och tar sig uttryck genom: "... rude language, harsh criticisms, anger, hatred, even threats" (Suler 2004, 321). Flera intersekerande orsaker bidrar till förståelsen av varför individers sociala barriär hämmas online. En del element är inbyggda i cyberrymden, som anonymitet, osynlighet, asynkronitet och sänkt påverkan från individer som IRL lutar sig mot sin status eller auktoritet i olika vardagliga situationer och kontexter. Andra orsaker är mer individuellt förankrade, som personlighet och egna preferenser (Suler 2004, 322–324).

Internetforskning indikerar samband mellan större anonymitet och lägre grad av ansvarighet (Skitka & Sargis 2005, 18). Även frånvaron av ögonkontakt, i online-interaktioner, förstärker effekten av ohämmat beteende online – 'flaming behavior' (Lapidot-Lefler & Barak 2012, 441). Samtidigt är det intressant att vända på resonemanget. Anonymitetens slöja och avsaknaden av ögonkontakt, som de som hatar eller kränker lutar sig mot, kan inspirera andra individer till motreaktioner. Detta

förutsatt att ingen rädsla eller upplevd risk för egen utsatthet finns hos dem själva. De kan då online offentliggöra sina ståndpunkter mot hat och kränkningar. Även samhälleliga aktörer bedriver motaktörskap online. Detta för att stärka motreaktionens eller motståndspraktikens slagkraft. Internet och sociala medier möjliggör också för direkt utsatta att online bemöta och förhålla sig till det hat och de kränkningar som de har tvingats att erfar. Då kan drabbade uttrycka både sina åsikter och känslor om utsattheten som andra icke-utsatta individer och samhälleliga aktörer motreaktivt vill ta del av och understödja. Av liknande orsaker, som de drabbade, kan alltså även icke-utsatta och andra aktörer ha som ambition att i sociala medier ställa hat och kränkningar på sin spets, genom motreaktioner och motståndspraktiker. Hat och kränkningar, oavsett online eller offline i den sociala värld vi alla delar, kan då utmanas, konfronteras och överraskas i sociala medier, på både unika och anorlunda sätt.

En samtida idé- och tankemässig strömning som också, i allt högre grad, har fått gehör och genomslag är att vända det negativa till något positivt och upplyftande. Sheryl Sandberg, som är operativ chef på den populära sociala nätverkssajten Facebook, bidrar med ett nytänkande och något kontroversiellt exempel: "... det kan börja med en simple 'like'. En kampanj kan rikta in sig på att gilla en nazistisk sida för att sedan fullkomligt dränka sajten i kärleksfulla och positiva meddelanden ... [d]et som en gång var en sida full av hat och intolerans blev sedan en sida med tolerans och meddelanden fulla av hopp...", menar hon (Nilsson 2016).

Artikelskribenten Nilsson skildrar motståndspraktiken genom den slående huvudrubriken: "Facebook vill kärleksbomba bort rasisterna från nätet" (Nilsson 2016). Som sociologen Carty (2015) så korrekt påpekar är: "... technology ... a tool that can be used by anyone and for any particular reason. It may be utilized in the spirit of social justice and progressive causes or, in other instances, quite the opposite" (Carty 2015, 179). Enligt Foucaults tes är diskursen, för att citera: "... ett strategiskt fält

där elementen, taktikerna och vapnen ständigt flyttar från det ena lägret till det andra, byter plats mellan motståndarna och vänds mot just dem som nyttjar dem” (Foucault 2008/1994, 181), vilket ovanstående exempel, med nätverkssajten Facebook, på ett mycket talande sätt illustrerar. Genom den digitala utvecklingen, med de sociala medierna i framkant, har fenomenet ’bombning’ fått en ny skepnad. Denna skepnad gör att den annars så vedertagna synen på Internetbombning som en mailrelaterad och negativt förankrad företeelse överskrids. I vår samtid ser en innebördsmässig begreppsomförhandling av Internetbombningen sitt ljus. Omförhandlingen kontrasterar gentemot den ursprungliga definitionen om att en avsändare bombar, fullkomligt överöser, en mottagares mail med ambitionen att förstöra, bidra med negativitet och skapa ett omfattande merarbete för dess mottagare (IT-kommissionen et al. 1998, 62).

Kanske inte alltför överraskande sammanför massmediala skribenter individers och samhälleliga aktörers tal (’speeches’) och handlingar (’acts’), gentemot hat och kränkningar på sociala medier, med en mycket specifik variant av Internetbombning: kärleksbombningen. Denna unika variant, av Internetbombning, anspelar på kärleken och det kärleksfulla. I en studie intervjuade Bohlin (2015) journalister, samhällsdebattörer, bloggare, forskare och andra som arbetar i offentlighetens ljus. Intressant nog fann hon att de som utsätts för näthat, hot och emellanåt fysiskt våld, betraktade kärleksbombningen som en konkret handling som de menade signalerade stöd. Kärleksbombningen markerade en ’bekräftande hälsning’ från världen runt omkring dem. Dessa bekräftelser stärkte dem i deras strävan att uppbåda tillräckligt med kraft för att orka fortsätta framåt med sitt arbete (Bohlin 2015, 25). Att studien visar att kärleksbombningen är positiv, för de utsatta, är givetvis den allra största av framgångar. Kärleksbombning kan dock även signalera om ett behov av social förändring i ett samhälle som präglas av intolerans på olika sätt. Den tangerar därmed en

kritisk samhällsaspekt, som denna artikel också syftar att utforska genom en närmare belysning.

Hur bör fenomenet 'kärleksbombning' förstås? Att de utsatta tolkar kärleksbombningen som en 'bekräftande hälsning' är intressant och att denna variant av bombning generellt uppfattas som en positivt konnoterad företeelse är redan belyst. Dess räckvidd kan bli större och samtidigt, om nu inte så redan föreligger, initiera eller förstärka online-mässiga band av vänskap eller gemenskap (se Bozinowska 2013) – mellan kärleksbombarna själva eller mellan dem och den individ, eller den grupp, som de kärleksbombar. Kärleksbombning kan till exempel utövas genom 'likes' och uppmuntrande kommentarer på en Facebooksida, till den eller dem som utsätts för hat och kränkningar. Dock kan ju också en webbsida som utsänder 'hate speech' eller som utövar 'hate acts' kärleksbombas av likasinnade som förespråkar hat eller kränker andra på grundval av deras arbete, kön, etnicitet/kultur, sexuella läggning och vidare. Därför bör kärleksbombningsfenomenet förstås genom både det intentionella, som det situationella. Kärleksbombningar kan även överskrida gränser genom att bokstavligt talat ge sig ut på den analoga arenan, vilket främst ett av de kommande exemplen, där en synagoga blivit utsatt för rasistiska påhopp, avser att illustrera.

Inledningsvis genomförs en empirisk analys av individuella motreaktioner såsom det skildras i tre svenska, massmediala tidningsartiklar: Sjögren 2015, Göteborgs-Posten 2015 och även Bozinowska 2013. Nedan följer en koncis sammanställning över det empiriska material som studien analyserar (Tabell 1). Av tabellen framgår att inte alla de massmediala artiklarna har en namngiven skribent. De artiklar som saknar en skribent är från TT Nyhetsbyrån: Sveriges Nationella Nyhetsbyrå. Nyhetsbyrån producerar, distribuerar och säljer vidare sina egna nyhetstexter. När TT:s båda artiklar analyseras skriver jag ut tidningens namn istället för att referera till artikelskribenten, som jag annars gör för alla de artiklar som har en namngiven artikelskribent. Artiklarna tecknar individernas motreaktioner och

motståndspraktiker på sociala medier mot hat och kränkningar som drabbat och påverkat antingen dem själva som privatpersoner (vilket skildras i Sjögrens artikel där Söderberg beskriver hatet mot honom på grund av hans homosexuella läggning) eller som riktas mot andra enskilda individer (som i Bozinowskas artikel om hatet mot journalister, i deras professionsutövning) eller mot dem som utövar en viss religion, som judar (vilket exemplifieras i artikeln från Göteborgs-Posten).

Artikelskribent och årtal	Artikels/informationsbladets huvudrubrik
Sjögren, Helena (2015).	Rikard Söderberg kärleksbombas efter brev med dödshot.
T.T. Göteborgs-Posten (2015).	Kärleksbombning vid synagoga i Stockholm.
Bozinowska, Snezana (2013).	Kärleksbombning slår mot näthatarna.
T.T. Sydsvenskan (2014).	Var med och kärleksbomba (sic!) internet.
Europarådet (inhämtad 2016).	No Hate Speech Movement.
Stenkvist, Helena (2015).	Supertågsvård kärleksbombas på sociala medier.

Tabell 1. Sammanställning av det empiriska materialet.

De massmediala artiklarna sammankopplar kärleksbombningen med individernas tal ('speeches') och handlingar ('acts'), vilka jag ser som individernas motreaktioner och motståndspraktiker. I tidningsartiklarna framhålls intressant nog, i större eller mindre utsträckning, betydelsen av de sociala medierna, när individernas motståndspraktiker och motreaktioner skildras. Även en koncis analys av Europarådets motståndsinstitutiv, mot hat- och kränkingspanoramata, med det slagfärdiga namnet No Hate Speech Movement genomförs. Likaså skildras genomförandet av dess svenska motsvarighet – en egen nationell motståndskampanj. Även här utgår min analys från den massmediala skildringen på motsvarande sätt som också görs med de individuella exemplen. Blicken fästs på de olika 'speeches' och 'acts' som är förankrade i institutivets 'cause'. Artikeln från Sydsvenskan (2014) skildrar just detta samhälls-

motaktörskap, mot hat och kränkningar, genom att texten kopplar an till fenomenet med kärleksbombning, som analysen avser att synliggöra.

Enligt Schwarzs (2015) synsätt föreligger en intressant koppling mellan sociala medier och massmedia, eftersom räckvidden för att nå ut med budskap och information via just sociala medier blir större när massmedia och individer aktiva i sociala medier berörs av samma fråga, men på varsitt håll. Detta ger dock i slutändan en större genomslagskraft på grund av att frågan drivs både i massmedia och i sociala medier. Genom att massmedia betonar och framhäver ”berättelser, frågor och konfliktlinjer” – som den om kopplingen mellan hatfulla ’speeches’ och ’acts’, samt utsatthet – kan de skapa ett intresse och engagemang hos individer och samhällliga aktörer genom att understryka att något viktigt, ur moralisk, laglig eller mänsklig synpunkt, står på spel (Schwarz 2015, 61). Därför ska kärleksbombning i sociala medier förstås genom massmedias skildring av aktörskap, mot hat som utövas antingen online eller offline, genom de ’speeches’ och ’acts’ som sammanflätas med individernas motreaktioner och motståndspraktiker. Detsamma gäller för den samhällliga aktören, Europarådets No Hate Speech Movement. Den empiriska analysen avslutas med ett belysande exempel om en tågvärd som blivit kärleksbombad. Detta exempel ska bidra till att synliggöra hur företeelsen med kärleksbombning även kan relateras till glädjefyllda stunder. Alltså ska kärleksbombning inte enbart förstås i termer av motreaktioner och motståndspraktiker.

Denna studie avrundas genom en utförlig diskussion av, å ena sidan, Internetbombningens innebördsmässiga, samtida begreppsförhandling och, å andra sidan, av individernas och den samhällliga aktörens kärleksfullt inriktade motreaktioner och motståndspraktiker. Artikeln gör inga anspråk på att bidra med en heltäckande skildring eller en ’sanning’ om hur kärleksbombning i sociala medier bör tolkas. Eftersom tidningsartiklarna som analyseras illustrerar kärleksbombning, mot bakgrund av ’hate speeches’ och ’hate acts’, ska horisonten om

denna hat- och kränkingsbundna problematik först vidgas ytterligare en aning. 'Hate speeches' föregår ofta 'hate acts'. Problematiken är mer än ofta interrelaterad, men ibland förekommer endast den ena varianten utan den andra. 'Hate acts' förstås som genomförandet av en hatisk eller kränkande handling. I denna studie synliggör attacken mot en synagoga och ett analogt hatbrev till en operasångare hur hat konkret utövas i vardagen, i den fysiska världen, och även hatets motreaktioner och motståndspraktiker genom just sociala medier. Likaså diskuteras hur näthat mot journalister initierade och skapade motreaktioner och ett 'unikt' sätt att ge uttryck för en motståndspraktik på samma arena genom sociala medier.

Internetrelaterad kärleksbombning i hetluften

Enligt motståndsiniciativet No Hate Speech Movement omfattar 'hate speech' en mångfald av uttryck vilka syftar att:

... spread, incite, promote or justify racial hatred, xenophobia, antisemitism or other forms of hatred based on intolerance, including: intolerance expressed by aggressive nationalism and ethnocentrism, discrimination and hostility against minorities, migrants and people of immigrant origin. Other forms of discrimination and prejudice, such as antigypsyism, christianphobia, islamophobia, misogyny, sexism and discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity fall clearly within the scope of hate speech. (Council of Europe, No Hate Speech Movement)

När artiklarna i det följande analyseras ska 'hate speeches' och 'hate acts' förstås mot deras raka motsatser, som i denna studie benämns som 'speeches of love' och 'acts of love'. Ordet 'love' har lagts till efter 'speeches' och 'acts' för att tydliggöra hur både individernas och den samhälleliga aktörens motreaktioner och motståndspraktiker, gentemot hat och kränkningar, skildras diskursivt i de massmediala artiklarna, genom att lyfta fram

kärleksbombningsfenomenet. Detta görs inom ramen för de följande två empiriska avsnitten.

Kärlekstal och kärlekshandlingar

Framställningen skildrar hur artikelskribenterna belyser individernas och den samhälleliga aktörens motreaktioner och motståndspraktiker gentemot 'hate speeches' och 'hate acts', utifrån kärleksbombningsfenomenet. Motreaktionerna och motståndspraktikerna analyserar jag i termer av 'speeches of love' och 'acts of love'. Likaså skildras hur skribenterna kopplar an kärleksbombningen till de sociala medierna, eftersom det är där som individernas och den samhälleliga aktören No Hate Speech Movements nedslag om att motarbeta hatet framställs eftersträva gehör och genomslag.

Sjögrens (2015) artikel har den markanta rubriken: "Nu kärleksbombas operasångaren Rikard Söderberg efter att ha lagt upp ett handskrivet hatbrev på Instagram". Intressant med detta belysande exempel är att termen 'kärleksbombas' används för att kunna framhäva hur hatet gentemot Söderbergs homosexuella läggning snarare kom att skapa positiva reaktioner, genom hans följare på Instagram. Fanns det negativa reaktioner bland följeslagarna, gavs inte detta utrymme i artikeln. Följarnas digitala 'speeches of love' besegrade hatbrevets syn på Söderberg som en sexuellt avvikande, kufiskt lagd karaktär, som inte lever upp till den manliga normen. Med i artikeln fanns en bild som synliggjorde Söderbergs sätt att använda Instagram. Han lade ut hatbrevet, inlägget om sin reaktion på denna analoga hatupplevelse, och bilder på kuvertet, som hade följande ord på baksidan: "avs/Rentvättade normala svenskar". Artikelskribenten citerar Söderberg som säger sig ha valt att göra sitt inlägg på detta sociala medium för att: "... avdramatisera hoten och ta ifrån hatarna makten". Utsagan kan förstås implicera, genom att ta ifrån hatarna makten, hur Söderberg valde att använda Instagram, där hans sida just har det talande namnet 'Gaytenor', för att på detta forum synliggöra och mobilisera

ett uttalat stöd gentemot hatarna. Inte bara av 'sin' särskilda hatare utan av alla potentiella hatare av de homosexuella, genom att engagera sina följare. Detta utesluter dock inte tolkningen om att Söderberg, genom det som kan uppfattas som en motståndspraktik, också bidrar till att stärka sitt personliga varumärke som 'tenor'. Om det anonyma, tvåsidiga brevet som inleddes med orden "Hej spektakelbög" kommenterade Söderberg själv lite cyniskt på följande sätt:

Det här är någon som verkligen tagit sig tid, skaffat frimärke, adress och skrivit ett långt brev så man känner sig verkligen hatad och älskad på samma gång. Det är ju verkligen någon som bryr sig, säger Richard Söderberg som också påpekar att handskrivna brev hör till ovanligheterna. (Sjögren 2015)

Artikeln i Göteborgs-Posten (2015) går rakt på sak med rubriken "Kärleksbombning vid synagoga i Stockholm". Den skildrar hur en privatperson, som beskrivs som konstnär och politisk aktivist, valde att uppmana individer, genom sin Facebooksida, att till kl. 17.00 komma till en av denna person utvald synagoga med pappershjärtan och ballonger, dels som en motreaktion mot terrordåden i Köpenhamn och Paris, dels för att "visa solidaritet med judar" genom att "aldrig låta hatet vinna" (Göteborgs-Posten 2015). Företeelsen kan förstås som ett digitalt kärleksimperativ genom att retoriken om kärleksbombning, likt en strålkastare, siktar in på hatet gentemot denna religiösa grupp. Artikelskribenten understryker aktivistens budskap om behovet av ett kollektivt visat stöd, vars markering är tydlig gentemot hatarna, om att visa kärlek och tolerans inför de religiösa skillnaderna människor emellan. Det kan tolkas som en önskan om att ge sig hän åt 'acts of love' genom att få individer att på detta sätt visa sitt individuella stöd gentemot religiöst hat. I artikeln finns också ett citat från aktivistens egen Facebooksida: "Det som skett i Köpenhamn och i Paris är inte bara en

tragedi för församlingen och ... anhöriga utan för alla oss som kämpar för att hatets och mörkrets krafter inte ska ta över våra samhällen och det öppna politiska samtal som vi alla har ett ansvar att skydda. Vi får aldrig låta hatet vinna". Notera citatets kraftfullhet och hur citatet implicit understryker betydelsen av kärlek som hatets motvikt. I dessa utsagor råder ingen retorisk osäkerhet. Hatet ska bara besegras. För att citera artikelskribenten har: "[e]venemanget... dragits igång på Facebook". Genom den känslolösa skildringen blir Facebook implicit ett kärleksimperativt forum, där den politiska aktivistens kraftnedslag gentemot det analoga hatets uttryck ska mobilisera ett kollektivt stöd från allmänheten inför politiska handlingar på den analoga arenan. Där är tanken att kärleken ska utmana hatet i riktning mot en öppen dialog människor emellan.

I ytterligare en artikel, Bozinowska (2013), skildras hur "Kärleksbombning slår mot näthatarna: Han fick nog av näthatet. Startade en kärlekskampanj som spridits på nätet" (Bozinowska 2013). Artikeln inleds med en bild på designern Jesper Johanssons orangefärgade digitala poster som bär budskapet: "Istället för näthat – nätkärlek. Leta reda på din favoritjournalists mailadress". Kampanjen, som Johansson initierade, skildras av artikelskribenten som en uttalad vilja att göra en markering gentemot näthatet för alla dem som verkar i offentlighetens ljus, genom en specifik form av digitala 'acts of love'. Istället för att journalister bombas av näthatare ska de i sociala medier bombas av nätkärlek genom att ta del av både positivism och komplimanger. Johanssons digitala poster skildras i artikeln som ett kärleksimperativ, vars intention är att få individer att söka upp journalisters mailadress och skriva några rader om varför just 'hen' utgör deras favoritjournalist. Johansson citeras även i artikeln när han till artikelskribenten framför att: "[d]et här är mitt sätt att motverka näthatet på ett roligt sätt och det verkar som att många delar min frustration och vill ge nätkärlek" (Bozinowska 2013). I artikeln klargör Johansson att han

skapade sin digitala poster i en känslöberusad stämning. Efter att han delat postern med några vänner på Facebook menar han att han inte tänkte mer på denna. Dock framför artikelskribenten det genomslag som postern fick på Facebook. I samma veva klargör hon att även hashtagen #nät kärlek fick ett populärt fotfäste på Twitter. Sedan fastslår hon hur det som här kan tolkas som inledningen till en kärlekscentrerad resa på den digitala arenan har påbörjats. Posterprojektet skisseras som enbart början till fler kärleksscenario: "Nu blir det en fortsättning på nät kärlekskampanjen. Den han startat riktade sig till journalister, men även andra mär bra av att bli kärleksbombade på nätet. Jesper Eriksson... vill vara med. Ytterligare budskap kring nät kärlek är på gång" (Bozinovska 2013). Detta exempel illustrerar hur en enskild individs vardagliga upprördhet över hat och kränkningar fick stor spridning och inte bara genom ett socialt medium utan över flera (Facebook och Twitter), som ett flöde av kärlek som dessutom skulle komma att framöver generera andra kärleksinspirerade initiativ i sociala medier.

Sända budskap om tolerans och kärlek

I det kommande skildras det europeiska motståndsiniciativet No Hate Speech Movement. Från Europarådets eget informationsblad framgår att initiativet är uttänkt av Europarådets unga. Detta initiativ, riktat gentemot den mångfald av hat och kränkningar som utövas både online och offline, är omfattande (Council of Europe, No Hate Speech Movement). No Hate Speech Movements tentakler består även av nationella kampanjer. I Sydsvenskan (2014) framgår att aktörerna inom den nationella, svenska kampanjen beskriver denna som ett digitalt fackeltåg. De säger sig aktivt ta ställning gentemot hat och kränkningar. Den kärleksimperativistiska artikelrubriken är talande: "Var med och kärleksbomba (sic!) internet". Förutom att ta del av olika kunskapsinslag uppmuntras kampanjdeltagarna till olika digitala 'acts of love', som att forma sina händer till hjärtan, ta en bild och sedan tagga den med #NoHateSe. De

unga uppmanas dessutom att genom sociala medier nominera tre individer som de menar "förtjänar kärlek", likaså att uppmantra andra unga att sprida kärleken vidare (Sydsvenskan 2014). På informationsbladet för No Hate Speech Movement beskrivs att arbetet går ut på att: "... raise awareness of hate speech online, and combat it" (Sydsvenskan 2014) – att slåss gentemot och bekämpa 'hate speech' genom just digitala 'acts of love'. I det ovanstående citatet indikeras motståndsinstitutets intentioner om kamp och strid. TT:s artikel i Sydsvenskan bekräftar, genom ordvalet i artikelrubriken, den nationella kampanjens unika krigsstrategi: att kärleksbomba.

Samtidigt som kärleksbombning får starkare genomslag genom 'speeches' och 'acts of love', genom att illustreras som hatets motreaktiva praktik, bör bilden nyanseras. Kärleksbombning handlar inte alltid om motstånd gentemot negativa samhällsfenomen, som hat och kränkningar. Detta visar rubriken "Supertågvärd kärleksbombas på sociala medier" med en illustrativ artikel om hur en Internetbombning, med ett kollektivt spridande av kärlek, medmänsklighet, hänsyn och omtanke – påbörjades av en, för ovanlighetens skull, belåten tågresenär (Stenkvist 2015): "Fantastisk, underbar och enastående. Det är bara några av adjektiven som sköljer över Skånetrafikens supertågvärd. Över 13 000 personer har gillat en bild på honom på Facebook" (Stenkvist 2015). En tågresenär, vars biljett blev viserad av denna unika man till tågvärd, lade upp en bild på Skånetrafikens Facebooksida som visade tågvärden samsitt med just detta arbete och sände med bilden följande inlägg: "Den här mannen är helt fantastisk. Tänk om all er personal hade haft hans glädje och energi" (Stenkvist 2015). Dagen därpå översvämmades bilden av sammanlagt 1 172 kommentarer – responser som artikelskribenten konstaterade var "fyllda med kärlek". Många andra tågresenärer berättade också, genom delningar på hemsidan, om hur tågvärden hade förgyllt deras annars gråa vardag genom sin utåtriktade och trevliga personlighet. Bilder på Facebooksida visade hur

tågvärden viserade resenärernas biljetter genom att rita hjärtan på dem. Likaså delade resenärerna röstinspelningar ”med tågvärdens uppiggande och vänliga utrop” (Stenkvis 2015). En kvinnlig bekant till tågvärden intervjuades i artikeln. Hon sade att fastän han generades över all uppmärksamhet, ville han, genom vännen ifråga, framföra till alla sina kärleksbombare att: ”... kärleksbombningen ... inte lämnat honom oberörd. – Han är väldigt glad för alla positiva reaktioner. Det betyder mycket för honom att han gör folk glada ...” (Stenkvis 2015).

Exemplet illustrerar hur webb 2.0-verktyg, som hör till sociala medier, kan användas för att förena kärleksbombare i en gemensam sak och förankra dem alla genom ett ändamålsenligt brobygge. I detta exempel lade de kärleksbombare som uppskattade tågvärdens öppna personlighet ut bilder, röstinspelningar och texter, genom olika webb 2.0-verktyg som fanns tillgängliga i detta sociala medium, för att kunna yttra sina känslor av glädje och positivism. Intentionen var att tillsammans skapa en bro av visad glädje till tågvärden och detta just på arbetsgivarens sida i Facebook. Webb 2.0-verktyg kan dock också utnyttjas för att åtskilja, föra vidare skiljaktigheter och stridigheter, av hat och kränkningar, helt beroende på individens syften och drivkrafter (Lindgren 2015, 204–205). I exemplet med tågvärden föregicks inte kärleksbombningen av hat eller kränkningar. Ibland är enbart kärleksfulla och bekräftande handlingar den framåtdrivande kraften, som också Stenkvis (2015) skildrar i exemplet med tågvärden och som Bohlin (2015) tidigare har konstaterat tillmäts betydelse. Ibland är alltså kärleksbombning bara ett motstånd, men emellanåt kan den vara bådadera, som i exemplen med synagogan och Johanssons utformning av en digital poster i Facebook. Den huvudsakliga intentionen kan förstås som en uttalad vilja att visa motstånd gentemot hat för att istället fästa blicken på budskap om människovärde, tolerans och respekt för olikheter, vilket även bidrar till att visa kärleksbombningens nyansrika och mångfacetterade ansikte.

'Kärleksbombning på Internet': Omförhandling av begreppet 'Internetbombning'

Att vardagliga situationer och händelser skildras i massmediala tidningsartiklar, genom just kärleksbombning, kan enklast förstås som ett sätt att synliggöra reella glädjeämnen likväl som orosmoment, oavsett om nu dessa manifesteras på den digitala eller den analoga arenan. På ett retoriskt skickligt sätt tar artikelskribenterna fasta på – och skildrar – situationer och händelser som gett upphov till kärleksbombning, oavsett om situationerna och händelserna är positiva eller negativa. Det ljusa i mörkret – som supertågvärden – och det mörka i det som annars skulle kunna vara en ljus tillvaro – som attentatet gentemot synagogan. De båda belysande exemplen skildrades utifrån diskursen om kärleksbombning. Tågvärden vars analoga vänlighet fick resenärerna att på arbetsgivarens Facebooksida lovorda honom genom inlägg, delade bilder och röstinspelningar, kan tolkas som digitala 'acts of love'. Söderbergs analoga hatbrev fick Instagram-följarna att uttrycka digitala 'speeches of love' gentemot den analoga hatarens 'hate speech'. Genom No Hate Speech Movements digitala 'acts of love' formade de unga symboliskt sina händer till hjärtan och taggade dessa bilder. De analoga handlingar som en aktivist uppmanade andra till, genom Facebook, kan förstås som ett digitalt kärleksimperativ, ett digitalt upprop, mot religiöst hat – en uppmaning om att istället visa kärlek, sett utifrån TT:s händelseskildring i Göteborgs-Posten. Dessa glimtande ljus i mörkret – digitala 'acts of love' i vår sociala, fysiska värld, förankrade genom pappershjärtan och ballonger, placerade utanför synagogan – är ett unikt sätt att utmana det intensifierade hatet genom mångfaldigandet av dess motreaktiva, känslofyllda symboler. Också Jesper Erikssons digitala posteruppmaning, som handlade om att föra vidare nätkärlek som digitala 'acts of love', är ett sätt att utöva motreaktion mot det hat och de kränkningar som riktas mot journalister.

Internetbombning har i dessa illustrativa exempel omförhandlats. Det har skett genom att bilden av det negativa och destruktiva, där mailbombningen utgjorde det främsta exemplet, numera diskuteras i form av en positiv och möjliggörande variant: kärleksbombning. Att bomba är dock ett hårt begrepp. Som exemplen illustrerar har dess hårda innebörd omförhandlats och vänts till något gott; från att innefatta en nedåtgående spiral – som något negativt – till att göra gott och bidra genom att ta ställning gentemot något som uppfattas som felaktigt och dåligt, eller destruktivt. Dock kan också kärleksbombningsfenomenet uppfattas som en ogynnsam företeelse eftersom motreaktioner och motståndspraktiker kräver ett visst fokus på det negativa. Även det man invänder mot måste synliggöras, för att motreaktionerna ska kunna förstås och få ett stadigt fotfäste. Därmed får även hat och kränkningar ett visst existensutrymme. Då kan hat ofrivilligt få mer syre och fortsätta spridas. Som noterat kan därför kärleksbombningen samtidigt ha både en benign och en toxisk effekt, oberoende av människors intentioner. Hat, riktat mot andra människor, behöver dock inte alltid framstå som en utstuderad grymhet. Sociologen Les Back (2002) menar intressant nog att: "... the language of hate is increasingly being articulated through invocations of love" (Back 2002, 1). Han menar att ideologier och rörelser som förespråkar hat numera säger att de inte hatar, utan istället utövar självkärlek genom att de snarare anser sig värna om sig själva och vad de anser som 'sitt eget'. Back menar att denna 'självkärlek' förefaller ta sig ett oroväckande stort utrymme på Internet (Back 2002, 1). Betänk bara hur hat mot homosexuella emellanåt inte bara artikuleras som hat, utan som sätt att värna om familj med man, kvinna och barn, eller hur hat mot människor som har andra troshållningar, ur religiös synpunkt, blir sätt att värna om det som ses som 'typiskt nationellt' och om den majoritetsreligion som där är etablerad. Kan måhända retoriken om kärleksbombning, kopplat till individers och samhällsaktörers 'love

speeches' och 'love acts' på den digitala arenan, bidra till kampen mot sådan självkärlek?

Kärleksbombning, sociala medier och motstånd

Kärleksbombning måste här, utifrån samtliga belysande exempel, förstås på olika nivåer. När individuella motreaktioner mot hatet skildras, i termer av kärleksbombning, kan reaktionerna implicit konstrueras som uttryck för kritik och behov av social förändring, detta i ett samhälle som inte alltid präglas av vänlighet, hänsyn och tolerans utan snarare av de raka motsatserna. Motreaktionerna och motståndspraktikerna, som artikelskribenterna framhåller, synliggör hur hat och kränkningar utmanas genom 'speeches och acts of love'. Lilja och Vinthagen (2009) påpekar att motstånd har varierande uttryck. Ibland innebär motstånd att agera och ibland att faktiskt avstå från handling. Organiserat motstånd uppmärksammar och konfronterar i förändringsinitierande syfte. Detta kontrasterar starkt gentemot vardagsmotståndet, som är en motståndsvariant med effekter, som ofta inte ska förstås av utomstående som just ett motstånd. Det uppenbara ska lysa med sin frånvaro. Humor kan signalera motstånd, men utan att andra identifierar det som sådant (se exemplet med operasångaren Söderberg). Vardagsmotståndet är både individualiserat och icke-organiserat. Tydligheten, i den politiska artikuleringen hos individers vardagsmotstånd kan variera betydligt (Lilja & Vinthagen 2009, 14–15, 60-61).

Exemplet med Söderberg kan förstås som ett individuellt och vardagsnära motstånd gentemot hatet, riktat mot individer med homosexuell läggning, dock utan att det explicit artikulerades som en politiskt förankrad motståndspraktik. Intressant, i Söderbergs fall, är att motståndet gentemot det analoga hatet utgick genom hans offentliggörande av detta hat på Instagram, under det talande namnet 'Gaytenor'. Namnet indikerar den 'cause' som ligger Söderberg varmt om hjärtat genom att han, på Instagram, sammanförde och därigenom befäste sin sociala

identitet med både sitt yrke och sin sexuella läggning. Exemplet Söderberg visar hur ett socialt medium användes i utövandet av en mer implicit motståndspraktik. De kärleksresponser som flödade in skildrades av artikelskribenten som ett kollektiverat stöd för Söderberg och hans 'cause'. Exemplet med Johanssons digitala poster på Facebook kan betraktas som en vardagsnära motståndinspirerad praktik. Gemenskapen med vännerna, i detta sociala medium, mobiliserade ett kollektivt stöd av nät-kärlek för journalister utsatta för näthat. Fastän exemplen, med Söderberg och Johanssons motstånd, manifesterar sig på olika sätt i användandet av sociala medier för att motarbeta hat och kränkningar, föreligger även gemensamma drag: Praktikerna är förvisso kortsiktiga, men kan i slutändan bidra till att skapa långsiktiga konsekvenser. Dessa motståndspraktiker kan utöka följarnas medvetenhet om hatets yttringar och bidra med insikt om att motreaktioner krävs för att komma till rätta med det, att vi alla bär på ett gemensamt ansvar för att bekämpa hat och kränkningar. Eller som Söderberg påpekade – att offentliggöra, genom sociala medier, fräntar hatarna makten.

Carty (2015) understryker att sociala medier och andra publiceringsverktyg online gör att användare inte enbart blir passiva mottagare av information och budskap. De kan därmed också självmant skapa och distribuera information, vilket ger viktiga implikationer för social och politisk förändring (Carty 2015, 9). Detta kan innebära ännu ett steg i riktning mot mer tolerans, förståelse och respekt i möten mellan olika människor. I Söderbergs fall genom att publicera brevtextern med bilderna och i Johanssons fall genom den digitala postern. Bådas motreaktioner uppmärksammades genom att texterna i de massmediala artiklarna var konstruerade i ljuset av diskursen om kärleksbombning och utifrån de implicita eller explicita inslagen av 'kärleksfullt motstånd' och hur Söderbergs respektive Johanssons följare faktiskt förhöll sig till deras vardagsmotstånd.

De två kommande exemplen, attentatet mot en synagoga och No Hate Speech Movement, är båda, i motsats till de två tidigare exemplen, explicit politiska motståndspraktiker, dock med den avgörande skillnaden att den första är individualiserad, vardagsnära och individuellt organiserad, medan den andra är formad av ett politiskt organ, Europarådet, och även finns som en nationellt organiserad kampanj. No Hate Speech Movements organiserade kampanj ska här förstås som en politisk motreaktion där motståndet mot hat och kränkningar, som utövas online, skildras som den direkt förenande och närmast interventionistiska länken mellan samhället och dess yngre medborgare. När unga väljer att de aktivt ska bidra till kampanjens kärleksbombande aktiviteter stödjer de därigenom också samhällets ambitioner att motverka nedsättande beteende och hatfulla handlingsuttryck. Likaså stödjer de samhällets strävan att motverka hat och kränkningar utifrån dess egna ideologiska ståndpunkter om uppförande och korrekthet, men också diskursen om alla människors lika värde. Gällande just No Hate Speech Movement skildras motståndet gentemot hat och kränkningar online som en pågående process. Detta hat framställs sprida sig likt en samhällsböld, men utmanas också med stöd av "individuella hjärtan", av mig så uttryckt, "som brinner kollektivt för hjärtefrågan." Som Carty (2015) skriver använder kampanjer ofta webb 2.0-verktyg för att kunna: "advance ... respective causes". Tekniken kan således "accelerera aktiviteterna" hos kampanjer (Carty 2015, 5) och därigenom stärka slagkraften i aktörernas budskap. Inte heller anlade kampanjen fokus på hatet utan på det som utmanar hatet, som skildrades i ljuset av kärleksbombning, tolkat mot artikeln från TT i Sydsvenskan.

Den massmediala skildringen av kampen gentemot hat och kränkningar utifrån diskursen om kärleksbombning visar, genom de givna exemplen, att sociala medier används av individer som ett schackbräde där olika pjäser förflyttas i ett positioneringsspel med drag och motdrag, som motsvarar hat- respektive

kärlekshandlingar, men där 'schack matt' aldrig kan uppnås eftersom hatproblematiken ständigt lurar bakom kulisserna.

Denna artikel inleddes med ett citat från Nationalencyklopedin online, om vad en bomb är. Det framgick att en bomb är en: "behållare innehållande sprängmedel, använd som projektil" (Grenander 2016). Som studien har försökt synliggöra och peka på, utifrån fenomenet Internetbombning och den tidigaste varianten, med den destruktiva mailbombningen, fram till kärleksbombning, varierar bombningens konsekvenser helt beroende på vilket innehåll 'den mänskliga behållaren' är fylld av – kärlek eller hat. Projektilen kan skapa positivitet och glädje. Likafullt kan den orsaka skada och ödeläggelse, såväl på sociala medier som på gator och torg.

Marissa Ernlund är verksam som doktorand i socialt arbete vid Karlstads universitet. Hon har en magisterexamen i både sociologi och socialantropologi och en kandidatexamen i medicinsk vetenskap. Hennes forskningsintressen omfattar interaktion på sociala medier i relation till utsatta gruppers livsvillkor och myndighetsutövning online och offline i risk- och granskningssamhällets tidevarv.

Kontakt: marissa.ernlund@kau.se

1. Rubrik Martinger (2011) refererar till, "Mailbombning", är rubriken till hans publicerade artikel i Borås Tidning.
2. Den benigna varianten kan övergå i den toxiska. Försvaret av andra individer online kan ta sig uttryck i att 'ge igen' genom elakheter, plumphet, småaktiga utfall och hat- och hotfulla uttryck. Sänkta beteendespärrar kan bidra till både benigt och toxiskt beteende, men gränserna är diffusa (Lapidot-Lefler & Barak 2015, 2). Enligt Suler (2004) kan de benigna och toxiska varianterna emellanåt vara svåra att särskilja. Argstinta ordval kan t.ex. indikera ett terapeutiskt genombrott och samtidigt ha både benigna och toxiska inslag (Suler 2004, 321).
3. 'Nättroll' vill locka fram emotionsdrivna svar, gräl eller skapa 'meningslösa' diskussioner medan 'näthatare' vill förolämpa en individ eller grupp, än att skapa en fortsatt strid. Gränsen är härfin och diffus (Wikipedia 2016).
4. Detta varierar med individers syn på dikotomin online/offline och på motagerandets innebörd och följder.
5. Med 'individer och samhälleliga aktörer' avses inte bara enskilda användare utan även olika samhällsorgan.
6. 'Internetbombning' ser jag som ett paraplybegrepp för olika varianter av bombning. Två varianter som denna artikel identifierat som relevanta och placerat i strålkastarljuset är mailbombning och främst kärleksbombning.
7. Begreppet 'kärleksbombning' förekommer även i bloggar och i annat användar-genererat material via Internet, men denna artikel diskuterar

detta med kärleksbombning främst utifrån olika massmediala artiklars skildring.

8. En del av de intervjuade arbetar i Sverige. Andra exempel är av internationell karaktär (Bohlin 2015, 25).
9. Urvalet av tidningsartiklar gjordes genom Googlesökning. Det givna sökordet var begreppet 'kärleksbombning'. Likaså söktes utifrån en sammanslagning av två relevanta begrepp i meningen: 'kärleksbombning' och 'näthat'.
10. Det är viktigt att säga några ord om studiens etiska förhållning eftersom det är centralt i all samhällsforskning att ställa forskningskravet och samhällsnyttan mot individskyddet, att inte skada, generera eller kränka. Jag skriver förvisso ut namnen på vissa individer, som Rikard Söderberg och Jesper Johansson, som dock valt att gå ut med namn och/eller bild i massmedia i samband med att de intervjuats för en artikel till en nyhetstidning. Näthat är dock ett etiskt sensitivt tema, men ingen av de inkluderade artiklarna skrev ut namnen på individuellt utsatta individer bortsett från på Söderberg vars uttalade syfte dock var att massmedialt belysa sin utsatthet. När jag i övrigt diskuterar utsatta gör jag det utifrån någon form av grupp tillhörighet, som "journalister" eller som "judar".
11. Människor kan bli berörda av det som en icke-utsatt individ skrivit eller lagt upp på sociala medier, för att vilja bidra till dennes motreaktion/er och motståndspraktik/er. Är man själv de/n utsatta motagerar man för att få andra att markera att de berörs genom sitt uttalade stöd direkt till de/n saken gäller. 'Motreaktion' är en mjukare och lättillgängligare term än 'motståndspraktik', som för tankarna till djärvhet och kraftfullt agerande, vilket det inte alltid är, enligt Lilja och Vinthagen (2009). Jag analyserar motreaktionernas skilda ansikten i denna studie. För en utsatthets motreaktion se Söderberg, i Sjögren (2015). Motreaktioner där snarare andra människors känslor influeras till att vilja understödja och hjälpa en 'cause' representeras av den politiska aktivisten i Göteborgs-Posten (2015). Likaså av designern Johansson med sin digitala kärleksposter i Bozinowska (2013).
12. Webb 2.0-verktyg ser jag som objekt som i sig själva inte kan hata eller kränka utan detta gör individer, i social interaktion med varandra, på den digitala arenan. Likaså är det inte heller tekniken som kan visa kärlek utan detta gör individer, genom just tekniken. Eller för att citera Fuchs som fastslår att: "... societal phenomena merely express themselves in communicative and technological spaces; technologies do not cause them" (Fuchs 2014, 137). Huruvida webb 2.0-verktyg, som de sociala mediernas, är neutrala objekt eller inte är dock en filosofiskt förankrad fråga. Ett exempel på motsatt syn, på hur tekniken inte borde betraktas som ett neutralt objekt, ger Lenemark (2015). Han påtalar att

medlemskap i Facebook avkräver att individer identifierar sig enligt en binär genuskod, som antingen en man eller en kvinna. Teknikens utformning styr, med andra ord, hur på för sätt som jaget kan framställas och definieras. För att således bli ett 'fullvärdigt Facebook-subjekt' gäller det att hålla sig inom det sociala mediets ramar, användarvillkor och begränsningar (Lenemark 2015:232-235). Eftersom webb 2.0-verktygen inte skapar problem är inte heller tekniken en problemlösare – det gör snarare individens och olika aktörers egna intentioner, som Linde och Kvarnström (2008, 26) framför. Likaså är det 'speeches' och 'acts', såväl online som offline, som ger upphov till både problemen och lösningarna. Tekniken kan dock, av individer och samhällsliga aktörer användas på olika sätt som understödjer både problem och lösningar. Att individer genom webb 2.0-verktyg till exempel kan lägga ut bilder på sociala medier möjliggör handlingar som kan driva vidare antingen hatfulla eller kärleksfulla budskap, helt beroende på vilka de bakomliggande intentionerna är.

13. Johansson undrar om följarnas engagemang på sociala medier i vår samtid mer går ut på att passa in i ett socialt sammanhang än om ett 'cause', om att reagera på objektiv orättvisa eller liknande företeelser, som på rasistiska utspel och andra in-toleranser. Han menar att man inte ska bortse från att engagemanget också kan säga mer om följarna än om deras 'cause', som de riktar sina reaktioner gentemot. Är deras engagemang främst en gemenskapsönskan blir 'cause'-frågan mer av ett utbytbar andrahandsprojekt (Johansson 2015, 22).
14. De nationella, europeiska kampanjerna genomfördes parallellt, samma dag som Europarådets egen. Kampanjens blick var strategiskt riktad gentemot unga människor, från 13 år och upp till 18 års ålder (Sydsvenskan 2014).

References

BACK, LES (2002). "When Hate Speaks the Language of Love: Racism in the Age of Information."
<http://www.academia.edu/7645157/When_Hate_Speaks_the_Language_of_Love> [2016-05-23]

BOHLIN, REBECCA (2015). "Att trotsa farorna." *Hets och hat online: Hur journalistiken och yttrandefriheten utmanas i Norden*. Red. Wadbring, Ingela & Mølster, Ragnhild. Nordicom-Information, 37.3-4: 22-26.
<http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/kapitel-pdf/nordicom-information_37_2015_3-4_22-26.pdf> [2016-04-17]

BOZINOVSKA, SNEZANA (2013). "Kärleksbombning slår mot näthatarna." *Göteborgs-Posten*. 6 februari.
<<http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.1290316-karleksbombning-slar-mot-nathatarna>> [2016-02-27]

CARTY, VICTORIA (2015). *Social Movements and New Technology*. Boulder: Westview Press.

EUROPARÅDET (COUNCIL OF EUROPE); No Hate Speech Movement.
<www.nohatespeechmovement.com> [2016-02-08]

FOUCAULT, MICHEL (2008). *Diskursernas kamp* [1994]. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

FUCHS, CHRISTIAN (2014). *Social Media: A Critical Introduction*. London: SAGE Publications Ltd.

GRENANDER, GUNNAR (2016). *Nationalencyklopedin*, uppslagsord: bomb. <<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/bomb>> [2016-06-23]

GÖTEBORGS-POSTEN (2015). "Kärleksbombning vid synagoga i Stockholm." *Göteborgs-Posten*. 15 februari.
<<http://www.gp.se/nyheter/sverige/1.2630813--karleksbombning-vid-synagoga-i-stockholm>> [2016-02-27]

IT-KOMMISSIONEN ET AL. (1998). *God Etik på Nätet*. 1998-05-25. Rapport. Stockholm. 1-133.
<http://www.itkommissionen.se/dynamaster/file_archive/030401/2f0e28385e86561c95cab6d7afaaa7c0/God%20etik%20p%e5%20n%e4tet.pdf> [2016-02-05]

JOHANSSON, ANDERS (2015). "Postengagemanget. Om subjektivering och reifiering på sociala medier." Red. Carlsson, Eric et al. *Digital politik: Sociala medier, deltagande och engagemang*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB. 19-38.

KLANG, MATHIAS (2011). "Social media och staten." Red. Nilsson, Michael. *Sociala? Medier? En antologi om en ny tid*. Malmö: Manifesto. 49-55.

LAPIDOT-LEFLER, NOAM & BARAK, AZY (2012). "Effects of Anonymity, Invisibility, and Lack of Eye-Contact on Toxic Online Disinhibition." *Computers in Human Behavior*, 28.2: 434–443.

LEFLER-LAPIDOT, NOAM & BARAK, AZY (2015). "The Benign Online Disinhibition Effect: Could Situational Factors Induce Self-Disclosure and Prosocial Behaviours?" *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 9.2: 1-19.
<<https://cyberpsychology.eu/article/view/4335/3401>> [2016-02-05]

LENEMARK, CHRISTIAN (2015). "Självframställning på internet." Red. Hackman, Boel & Wahlström, Maria. *Jag är den jag är: Från bekännelser till bloggar*. Lund: Ellerströms Förlag AB. 217-243.

LILJA, MONA & VINTHAGEN, STELLAN, RED. (2009). *Motstånd*. Malmö: Liber AB. 11-23.

LINDE, JESSICA & QVARNSTRÖM, IDA (2008). "Sociala relationer på nya digitala arenor: om mobbning, kunskapsdelning och en bygemenskap på nätet." *Ung Kommunikations rapportserie nr 1/2008*. Växjö: Intellecta DocySys AB. 1-84.

LINDGREN, SIMON (2015). "Disruptiva platser. Teknopolitik, ordning och störningar." Red. Carlsson, Eric et al. *Digital politik: Sociala medier, deltagande och engagemang*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB. 195-210.

MARTINGER, SVEN (2011). "Mailbombning." *Borås Tidning*. 12 april. <<http://www.bt.se/sven-martinger/mailbombning/>> [2016-01-30]

NILSSON, SOPHIA (2016). "Facebook vill kärleksbomba bort rasisterna från nätet." *IDG*. 21 januari. <<http://www.idg.se/2.1085/1.647999/facebook-rasister>> [2016-01-21]

NYBERG, ANNAKARIN & WIBERG, MIKAEL (2015). "Sociala medier – ett nät av härskartekniker?" *HUMAN IT*, 13.1: 1–34.

SCHWARZ, JONAS ANDERSSON (2015). "Hur flöden moduleras. Vad som hamnar på agendan i sociala medier." *Digital politik: Sociala medier, deltagande och engagemang*. Red. Carlsson, Eric et al. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB. 39-65.

SJÖGREN, HELENA (2015). "Richard Söderberg kärleksbombas efter brev med dödshot." *Expressen Kvällsposten*. 20 september. <<http://www.expressen.se/kvallsposten/rickard-soderberg-karleksbombas-efter-brev-med-dodshot/>> [2016-02-27]

SKITKA, LINDA & SARGIS, EDWARD (2005). "Social Psychological Research and the Internet: The Promise and Peril of a New Methodological Frontier." *The Social Net: Understanding Human Behavior in Cyberspace*. Red: Hamburger-Amichai, Yair. Oxford: Oxford University Press. 1-25.

STENKVIST, HELENA (2015). "Supertågvärd kärleksbombas på sociala medier." *Sydsvenskan*. 12 juli. <<http://www.sydsvenskan.se/2015-07-12/supertagvard-karleksbombas-pa-sociala-medier>> [2016-02-27]

SULER, JOHN (2004). "The Online Disinhibition Effect." *Cyberpsychology & Behavior*, 7.3: 321–326.

SYDSVENSKAN (2014). "Var med och kärleksbomba internet." *Sydsvenskan*. 4 november. <<http://www.sydsvenskan.se/2014-11-04/var-med-och-karleksbomba-internet>> [2016-08-13]

WIKIPEDIA (2016). Sökord: Internettroll. <<https://sv.wikipedia.org/wiki/Internettroll>> [2017-02-05]